

V. Turčan (*Prvé staromaďarské nálezy z okolia Bratislavy*) a G. Nevizánsky (*Aktuálne problémy výskumu pamiatok staromaďarského etnika na území dnešného Slovenska*). D. Hulínek v zborníku predstavil rozsiahlu štúdiu o veľkomoravských hradiskách a opevnených sídliskách (*Funkčné členenie veľkomoravských opevnených sídlisk na základe ich spoločenského významu a kontinuita ich pretrvávania v 10. storočí/Morava a západné a stredné Slovensko*). Napriek tomu, že štúdia pôsobí erudovane a prepracovane, vyvoláva rozpaky. Autor pracuje s lokalitami, ku ktorým uviedol charakteristiku „potencionálne (archeologicky nedoložené) lokality“, čo jeho závery značne problematizuje.

Priestor v zborníku dostali i dva príspevky mapujúce ohlas bitky pri Bratislave v slovenskej a maďarskej historiografii (B. Pintér, *Bitka pri Bratislave vo svetle slovenskej a maďarskej historiografie*; L. Veszprémy, *Boj pri Bratislave /907/ v maďarskej historiografii*), čo je veľmi potešujúce, nakoľko je historiografia tohto obdobia dosť okrajovou záležitosťou.

HANA CHORVÁTOVÁ

Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století, vyd. Martin NODL – František ŠMAHEL ve spolupráci s Krzystofem KOWALEWSKYM, Centrum medievistických studií, Filosofia, Praha 2009 (= *Colloquia mediaevalia Pragensia* 12)

496 s., ISBN 978-80-7007-298-1

Objemná publikace *Rituály, ceremonie a festivity* přináší pohled na v posledních letech značně exponované téma, jež souvisí nejen se slavnostmi, ale přirozeně také se všedními dny různých sociálních vrstev středověku. Již z tohoto hlediska je zřejmé, že podle dobových záznamů popisujeme nebo konstruujeme možné podoby lidského chování. Rituály či ceremonie můžeme tak de facto vidět a hledat prakticky všude, kde jsme schopni si je zdůvodnit. Zůstává otázkou, do jaké míry nám pomáhají teoretická pojednání, která nás poučí o tom, jak máme rituály a ceremonie vnímat či klasifikovat po způsobu definování jinými vědními obory. Při studiu pramenů nedílně totiž dojdeme k tomu, že přenositelné rituální chování bývá často spojeno jen s několika hlavními body a ostatní

podléhalo např. náhodné či vynucené dějinné události nebo běžnému vývoji středověké společnosti. Předkládaná publikace pak právě v tomto smyslu přináší řadu námětů k dalším otázkám. Celkem zahrnuje třicet studií, které se tematicky člení do tří celků: *Panovník a stát, Šlechta a města a Církevní rituály*.

První z nich Roberta Antonína a Tomáše Borovského pojednává o funkci darů při panovníckých vjezdech. Tomáš Baletka se pokusil zachytit ceremoniál, rituály a gesta moravských Lucemburků, které hledá při každodennosti i oficiálních jednáních, a uvědomuje si právě onu problematičnost vymezení či jednoznačného definování rituálního chování. Lenním a holdovacími přísahám v zemích České koruny v době pozdního středověku se na příkladu Slezska a Horní Lužice věnuje Lenka Bobková. Na konkrétních problémech demonstruje význam rituálního chování jak panovníka, tak přísahajících či holdujících; vyzdvihuje přitom, že k tomu docházelo za doprovodu různých ceremoniálních souvislostí a klíčové bylo jádro onoho aktu, jež mělo protoprávní dopad ve smyslu upevnění či přijetí moci panovníka nad konkrétní zemí. Účelovostí, proměnami a zároveň modelovým způsobem přijetí či vítání krále se zabývá Martin Čapský v textu *Slavnosti na počest Ladislava Pohrobka ve Svídnici a ve Vratislavi*. Stephan Flemmig naopak představil vývoj korunovačního ceremoniálu v Polsku ve 14. století, přičemž korunovací sleduje jako klíčovou *performanci* v životě vládců, v níž vyzdvihuje úlohu místa konání, aktérů, přímé liturgie a vlastních korunovačních insignií. K zajímavým patří pasáže o možnostech zachování, využití a vlivů korunovačních řádů či předpisů. V článku Jaroslavy Hausenblasové se vrátíme opět do prostředí Českého království, tentokrát do prostoru královského dvora Anny Jagellonské. V textu velmi dobře postihneme demonstrativní chování dvořanů, účelovost slavnostního dění a snahu po organizování a řádu v chování dvora i ve všedních dnech. Ty v pozdním středověku stále častěji provázely písemné záznamy či nařízení, např. v podobě dvorských řádů, jež dvorský ceremoniál cíleně vymezovaly prostřednictvím psané podoby. Hlavní těžiště studie zavádí čtenáře do poutavé a ceremoniálně organizované každodennosti dvorského života, konkrétně na příkladech dvou dvorských řádů z let 1519 a 1526. Následují příspěvky Ivo Hlobila k zastavení stavebních prací na katedrále sv. Víta a Libora Jana

o způsobech setkávání českých králů a římských císařů. Antonín Kalous se věnuje rituálům a ceremoniím jako mocenské reprezentaci při setkávání panovníků pozdního středověku. Jitka Komendová pak zdařile představuje rituál coby prostředek symbolické komunikace ve středověké východní Evropě. František Šmahel navazuje obsažnou studií *Korunovační rituály, ceremonie a festivity české stavovské monarchie 1471–1526*, v níž představil vývoj korunovačního ceremoniálu a doprovodných festivit, včetně klíčových proměn obřadu oproti původnímu znění Karlova korunovačního řádu z poloviny 14. století. Účast českých knížat na dvorských sjezdech tematizuje Martin Wihoda a první blok uzavírá článek Václava Žúrka ke korunovací královny Žofie.

Druhý oddíl *Šlechta a města* zahajuje studie Kateřiny Jíšové o rituálech při volbách a ustanovování městských rad v Praze ve druhé polovině 15. století a Krzysztofa Kowalewského k lennímu rituálu v pozdně středověkých Čechách. Stať Roberta Novotného pojímá rituál jako symbolickou komunikaci v rámci sebeidentifikačního chování šlechtické obce v husitském období. Z jiného pohledu se na problematiku zaměřil Jan Royt, který se zabýval prostorem (na příkladu městských radnic), kde se rituály, ceremoniály a festivity odehrávaly, přičemž zdůraznil uměleckou výzdobu, kterou takové dění umocňovalo nebo podněcovalo. Prostorovému pojetí se věnuje rovněž Robert Šimůnek, naopak ale na příkladu výbavy interiéru kostelů a jejich reprezentace v pozdně středověkých Čechách.

Třetí blok příspěvků *Církevní rituály* otevírá příspěvek Krzysztofa Brachy k rituální symbolice v sakrální architektuře pozdně středověkého Polska. Pavlína Cermanová-Libichová postihla opakující se symboly a rituální prvky v apokalyptických textech. Náboženskými poutěmi v rituálním vyznění se zabýval Petr Hlaváček, způsob nabývání církevních obročí ve 14. a 15. století představil Jan Hrdina, Paweł Kras pojednal o způsobech postihování heretiků. Jevištní podstatu rituálního chování, které člení buď na vice soukromé, nebo cílené veřejné v životě jednotlivých aktérů, připodobňuje v navazující studii Martin Nodl. Zavádí nás do prostředí pražské univerzity, přičemž upozorňuje na úskalí interpretace spojené s otázkou subjektivity autorů jednotlivých pramenů. Univerzitní prostředí, tentokrát v Krakově 15. století, představil Krzysztof Ożóg. Navazuje

zamyšlení Pavlína Rychterové nad možnostmi studia rituálů v medievistice, včetně upozornění na mezioborové práce k tématu. Monika Saczyńska poukázala na rituální symboliku při svěcení přenosných oltářů v popisech pontifikálních knih 15. století v Krakově, způsoby exkomunikace ve středověkém Polsku představila Beata Wojciechowska. Hanna Zaremska se pro stejnou oblast naopak zabývala problematikou židovské společnosti v příspěvku *Żidowska kłątwa w średniowiecznej Polsce*. Publikaci uzavírá příspěvek Blanky Zilynské k ceremoniálu středověkých synod. Autorka předně využila normativní prameny popisující způsob jejich konání a porovnála je se zprávami o vlastní praxi, tedy dostupnými informacemi o skutečném průběhu.

Kniha *Rituály, ceremonie a festivity* ukázala, že možností pojetí, vymezení, a dokonce definování rituálu a ceremoniálu zůstává stále badatelskou výzvou, přičemž právě ona variabilita témat, která publikace nabízí, může být příslibem budoucího výzkumu. Do jaké míry ale ve výsledku odhalíme možnou realitu rituálního či ceremoniálního chování středověkých lidí, bude vždy odvislé od naší interpretace pramenů, jež jsou samy o sobě již interpretací, kterou zanechali původní autoři. Pomocí popisů rituálního chování či jejich rekonstruování, studování jádra dané události nebo studia přímých ceremoniálních zápisů se však i přesto dozvídáme mnohé o životě vybraných sociálních vrstev (nejen) středověku, o čemž také vypovídají představené studie.

DANA DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ

Korunovační řád českých králů,
edd. Jiří KUTHAN – Miroslav ŠMIED,
Nakladatelství Togga a Filozofická
fakulta Univerzity Karlovy v Praze,
Praha 2009

435 s., ISBN 978-80-7308-266-6

Spolu se sílícím zájmem nejen odborné veřejnosti o rituály a ceremonie v dějinách se pozornost v posledních letech obrátila také ke korunovacím a rovněž k předpisům pro jejich organizaci, korunovačním řádům. Jedním z výsledků zmíněného zájmu je kniha *Korunovační řád českých králů*, v níž se v novém a nutno dodat výpravném hávu dostává do rukou čtenářů text korunovačního řádu z doby Karla IV.